

sancta Ecclesia cœlestem vitam naturaliter non habet, sed, superveniente Spiritu, pulchritudine donorum componitur, non alba, sed dealbata memoratur.

In expos. beati Job, lib. xxx. — *Pone me ut signaculum super cor tuum.* Idcirco rebus signaculum ponitur, neque diripientium præsumptione temerentur. Sponsus ergo in cor ut signaculum ponitur, quando fidei ejus mysterium in custodiam nostræ cogitationis imprimitur, ut ille infidelis servus, nimirum noster adversarius, cum signa fidei considerat, tentando eum irrumpere non præsumat.

In expos. Evangelica, Hom. vii. — *Quia fortis est, ut mors, dilectio.* Sicut mors corpus interimit, sic ab amore rerum corporalium æternæ vitæ charitas occiditur: nam quem perfecte absorberit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit.

In expos. beati Job, lib. xix. — *Soror nostra parva est, et ubera non habet.* Sicut uniuscujusque hominis, sic sanctæ Ecclesiæ ætas describitur: parvula quippe tunc erat, cum a nativitate recens verbum vitæ prædicare non poterat. Hinc enim de illa dicitur, *Soror nostra parvula est, et ubera non habet*, quia nimirum sancta Ecclesia, priusquam proficeret per incrementa virtutis, infirmis quibusque auditoribus præbere non potuit ubera prædicationis. Adulta vero Ecclesia, quando Dei verbo copulata, sancto Spiritu repleta, per prædicationis ministerium, in filiorum conceptione fetatur, quos exhortando parturit, convertendo parit. De hac ejus ætate Domino dicitur, C

Adolescentulæ dilexerunt te. Universæ quippe Ecclesiæ quæ unam catholicam faciunt adolescentulæ vocantur, non vetustæ per culpam, sed novellæ per gratiam; non senio steriles, sed ætate mentis ad spiritualem congruæ fecunditatem.

In expos. Ezech. Hom. ii, part. ii. — *Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam.* In hortis sancta Ecclesia, in hortis unaquæque anima habitat, quæ jam viriditate spei et bonorum operum est repleta. Sicca quippe spes est hujus sæculi, quia omnia, quæ hic amantur, cum festinatione marcescunt; et Petrus nos apostolus festinare admonet dicens, *In hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, et immarcescibilem.* Quæ ergo jam in hortis habitat, oportet ut sponsi suum suam vocem B audire faciat, id est, canticum bonæ prædicationis emittat, in qua ille delectetur quem desiderat. Amici auscultant, videlicet omnes electi; qui, ut ad cœlestem patriam reviviscant, verba vitæ desiderant.

In expos. beati Job, lib. xvii. — *Fuge, dilecte mi.* Fugit nos, dicimus, quoties menti nostræ, id quod reminisci volumus, non occurrit. Fugit nos, dicimus, quando id quod volumus, memoria non tenemus. Sancta ergo Ecclesia, postquam mortem ac resurrectionem Domini et ascensum describit, clamat ei prophetico plena spiritu, *Fuge, dilecte mi, fuge.* Ac si diceret, Tu qui ex carne comprehensibilis factus es, ex divinitate tua intelligentiam nostri sensus excede, et in teipso nobis incomprehensibilis C permanc.

ADMONITIO.

Expositionem in Canticum Habacuc a Beda Venerabili scriptam fuisse constat ex ipsius Epitome historiæ gentis Anglorum, ubi omnium operum suorum exactum texuit catalogum, in quo inter alia recensetur *In canticum Habacuc liber unus.* Hunc librum exhibuerunt nobis vetustissimi Codices duo, Floriacensis unus, cujus character ad annos non-gentos proxime accedit; alter Corbeiensis, ejusdem circiter ætatis, et ante annos saltem octingentos exaratus; tertius etiam, sed paulo recentior, annorum duntaxat quingentorum monasterii sancti Michaelis in Periculo maris; qui tres Bedæ nomen constanter retinent; adeo ut nullum supersit dubium quin legitimus ipsius fetus sit ista expositio, maxime cum stylus illius cum aliis ejusdem operibus apprimè consentiat, nec ulli alii attributa uspiam repariatur. Hanc autem aggressus est beatus vir ad in-

stantes sororis suæ preces, quæ Deo aliquo in monasterio suam devoverat virginitatem, ut colligitur non solum ex initio hujus operis, sed etiam ex fine, ubi hæc habet: *Utinam autem fiat, dilectissima soror, et virgo Christi, ut etiam nos ipsum diligentes, tali nomine digni efficiamur.* Sed præsertim ex Codice Corbeiensi, cujus in fine hæc subjiciuntur verba: *Explicit in canticum Habacuc propheta ad sororem suam, Christi Virginem.* Nomen autem ipsius aut monasterii in quo Deo consecraverat sese, nulla, quæ sciam, prodiderunt hactenus monumenta. Scopus vero Bedæ hoc in opere is unus fuit, ut prophetæ verba juxta Septuaginta interpretum versionem exponens, Verbi divini Incarnationem, Christi passionem, Judæorum reprobationem, et gentium vocationem paucis repræsentet, id quod feliciter ab ipso præstitum fuisse facile advertent eruditi lectores.

MARTENE.

SUPER CANTICUM HABACUC

PROPHETÆ

ALLEGORICA EXPOSITIO

Canticum prophetæ Habacuc, quod tibi exponi pe- D nicæ passionis maxime pronuntiat. Unde et costi, dilectissima in Christo soror, sacramenta do- suetudine sanctæ et universalis et apostolicæ Eccl-

sia sexta Sabbati, qua eadem passio completa est, A solet in laudibus matutinis per singulas hebdomadas solemniter repeti. Sed et incarnationis ipsius, resurrectionis, et ascensionis in caelos, fidei quoque gentium, et perfidiae Judaeorum mystice describit eventum. Contemplatus enim propheta statum praesentis saeculi, viderat pacem peccatorum et afflictiones proborum, viderat impios abundare divitiis, et innocentes quotidianis esse subjectos flagellis; viderat in loco iudicii impietatem, et in loco justitiae iniquitatem; viderat lacrymas innocentum et consolatorem neminem, nec posse resistere calumniatorum violentiae a cunctorum auxilio destitutos. Sciens quoque quod haec et hujusmodi innumera nequaquam absque divina provisione potuissent accidere, b turbatus multum animo et intimo ex corde graviter suspirans exclamavit ad Dominum: *Usquequo, Domine, clamabo, et non exaudies; vociferabor ad te rim patiens, et non salvabis (Hab. 1, 2)?* Et iterum: *Mundi sunt oculi tui, ne videas c mala, et respicere ad iniquitatem non potes. Quare non respicis super iniqua agentes, et taces devoranti impio justiorum se, et facies homines quasi pisces maris et quae reptile non habens principem (Ibid., 13, 14)?* Verum d inter haec reduxit extemplo ad memoriam dispensationem dominicae incarnationis ac passionis, quam in spiritu prophetiae cognoverat, intellexitque se acrius multo quam e oporteret questum fuisse de afflictionibus in hac vita sanctorum, quibus aeterna esset promissa requies in futura, cum nec f ipse Dei Filius in carne apprens sine poena crucis esset exiturus de mundo, qui de Spiritu sancto ac Virgine matre nasciturus, et absque omni peccato erat victurus in mundo, et pro ignorantibus suis faciens orationem Domino, sic incipit.

Domine, audivi s auditum tuum et timui. Auditus autem Domini Salvatoris est quem audivit a Patre ut veniret in carnem, nasceretur in mundum, conversaretur inter infirmos omnipotens, inter peccatores justus, inter homines Deus, faceret opera caelestia, doceret praeccepta caelestia, promitteret dona caelestia, tentaretur, flagellaretur, irrideretur, occideretur, mors nostra morte illius destrueretur; resurgens a mortuis ascenderet in caelos, ac misso desuper Spiritu mundum gratia veritatis illustraret. D Cujus auditus ipse saepius in Evangelio meminit dicens: *Sed qui misit me verax est, et ego quae audivi ab eo, hoc loquor in mundo (Joan. viii, 26).* Et iterum: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi a Patre meo nota feci vobis (Joan. xv, 15).* De quo et Joannes Baptista: *Qui de caelo venit, inquit, super omnes est, et quod vidit et audivit hoc testatur (Joan. iii, 31).* Hunc ergo auditum Domini audivit in spiritu propheta, et timuit, quia questus fuerit de pressuris

a Al., cultorum

b Al., turbatur.

c Al., malum.

d Al., in terras eduxit sub exemplo.

e Al., oportet.

f Al., ipsa.

Justorum in mundo, cum et ipsius Domini, qui prosperum iter facit nobis salutis et vitae, exitus essent mortis de mundo. Timuit, quia de tribulationibus sanctorum querimoniam fecit, qui non solum de tribulationibus eruendi a Domino, sed et perpetuo sunt coronandi cum Domino.

Consideravi opera tua et expavi. Illa nimirum opera quibus mundum redemit factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis: ut, sicut iterum idem dicit Apostolus, *per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolus (Heb. ii, 14).* Quae videlicet opera quanto quis intentius considerat, tanto de operibus suae fragilitatis amplius contremiscit.

In medio duorum animalium innotescas. Potest in medio duorum animalium h in medio Moysi et Eliae intelligi. Ibi enim innotescerat discipulis tribus in monte sancto quia moriturus esset, dicens eis quia passurus esset in Jerusalem. Ibi innotescerat quia surrecturus esset, et immortalis futurus clarificato vultu ejus instar solis, et vestimentis ejus nitentibus in similitudinem nivis. Ibi innotescerat quia Filius Dei erat, dicente ad eum de caelis voce paterna: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. ipsum audite (Math. xvii, 5).* Potest etiam in medio duorum latronum non inconvenienter accipi, inter quos crucifixus moriendo innotescerat, quia homo erat. l Obscurato autem sole, terra commota, et caeteris quae Evangelium narrat circa crucem factis miraculis, innotescerat quia Deus erat. Interpellando ipse Patrem pro interfecto-ribus suis, quam pius esset innotescerat. Quo etiam exemplo propheta qui hoc praevidebat in spiritu admonebatur non solum patienter pressuras ferre malorum, sed et eis persequentibus gratiam suae benignitatis impendere.

Dum appropiaverint anni cognosceris, dum advenerit tempus ostenderis. Annos et tempus designat illud de quo dicit Apostolus: *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret (Gal. iv, 4).* Quae videlicet tempora, quosque annos longe adhuc vidit esse atque a longe salutavit propheta, cum ait quia dum appropiarent anni, dumque adveniret tempus, ostenderetur et cognosceretur Dominus. Nam et superius audivit, dicente sibi Domino: *Quia adhuc visus procul et apparebit in finem, et non mentietur, si moram fecerit exspecta eum, quia veniens veniet et non tardabit (Habac. ii, 3).* Cujus quidem i auditum audiens, cujus opera passionis considerans, timuit et expavit, quia commotus h fuerat de felicitate transitoria malorum et de temporali afflictione bonorum. Attamen ut dignam pro suis ignorantibus poenitentiam fecisset, mox se veniam erratus consequi posse confusus est. Unde consequenter adjungit:

s Al., auditionem.

h Al., deest in medio.

i Al., obscuro.

j Al., mandatum.

k Al., fuerit.

*In eo dum conturbata fuerit anima mea, in ira misericordiae memor eris. Dum conturbata fuerit, inquit, anima mea, digne satisfactiois et poenitentiae mœnore concussa obmetum iræ et animadversionis tuæ, quam me incautius incurrisse pertimesco, credo quod ocius misericordiam optata a te veniæ consequar: ubi consideranda est mira divinæ pietatis velocitas. Turbatum se tantum animo propter iram Dei dixit, et mox illum ad misericordiam ab ira conversum subiunxit. Cui simile est illud Psalmistæ: *Dixi: Pronuntiabo adversus me injustitias meas Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei (Ps. xxxi, 5)*. Sed talis minimarum potest indulgentia culparum esse. Ceterum nostri reatus quanto graviores sunt, tanto maiore ac diuturniore poenitentia, lacrymisque et eleemosynis opus habent. Hucusque propheta comprehendit breviter quo timore animi sit percussus, auditio ac solertius considerato dominicæ incarnationis ac passionis eventu. Deinde latius a exemplo describit qui ille auditus, quæ opera sint illa Domini quibus intendens in tantum fuerit commotus. Sequitur:*

Deus a Libano veniet et Sanctus de monte umbroso et condenseo. Libanus est mons Phœnicis altissimus, excelsis et impatibilibus atque aromaticis insignis arboribus, de quibus etiam templum Domini in Jerosolymis factum Scriptura testatur; unde solet in Scripturis nonnunquam ipsum quoque templum Libani vocabulo designari: hinc est enim illud Zachariæ de venturo adversus eum exercitu Chaldæorum: *Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas (Zach. xi, 1)*. Deus ergo a Libano venit, quia Dominus in carne apparens, in ipso templo prima Evangelii semina sparsit, atque exinde orbem totum germine suæ fidei et veritatis implevit. Unde dicit Isaias quia *de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem (Isaiæ ii, 3)*. Aspersit autem ibi semina prima fidei non solum per apostolos, qui post passionem ac resurrectionem ejus Spiritu sancto repleti, ibidem prædicando prima Ecclesiæ fundamenta posuerunt, quorum deinde sonus in omnem terram exivit, et in fines orbis terræ verba eorum (*Psal. xviii, 5*); verum etiam per seipsum, primo in eodem templo fidei quæ in se esset habenda testimonium dedit, cum duodenis in medio doctorum residens interrogabat eos quasi homo parvulæ ætatis, sed respondebat decentibus quasi Deus æternæ majestatis; ubi quæsitus et inventus a parentibus etiam ipse per se quod Deus ac Dei Filius esset insinuans ait: *Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt oportet me esse (Luc. ii, 49)*? Notandum autem quod hic versus in hebraica veritate ita habetur: *Deus a Thaman*, id est, ab Austro veniet, quod juxta litteram facilem habet sensum, quia Bethleem, in qua natus est Dominus, ad Austrum sita est a Jerosolymis. Et cum ipse die quadragesimo nativitatis suæ adductus est Jerosolymam a paren-

^a Al., exemplo; al., ex tempore

^b Al. deest suæ.

tibus, ut daretur hostia secundum legem pro eo, Deus utique ab Austro venit. *Et sanctus*, inquit, *de monte umbroso et condenseo.* Sanctus idem Mediator Dei et hominum, qui supra manifeste dicitur Deus, de quo Virgini matri evangelizans Gabriel ait: *Ideo que quod nascetur sanctum vocabitur Filius Dei (Luc. i, 35)*. Mons autem de quo venturus idem sanctus canitur, regnum Judæorum, ex quo ille carnis originem duxit, valet intelligi. De quo et Daniel vidit excisum lapidem sine manibus, id est Christum absque opere virili procreatum, qui regna mundi contrens, sui gloria nominis orbem impleret universum (*Dan. ii, 45*). Qui videlicet mons recte umbrosus vocatur et condensus; habet enim multa ligna fructifera, id est, multos viros sanctos et virtutum pomis onustos, qui et nostram esuriam gustu suavissimo suæ doctrinæ erudiant, et nostram fragilitatem ne æstu tribulationum a virore interno dilectionis areseat, præsidio suæ intercessionis obumbrant; cui figurative congruit quod apostolus Petrus: arbor utique hujus montis eximia, non solum fructu doctrinæ reficit esurientes et sitiennes justitiam, verum etiam umbra sui corporis salvat languentes (*Act. v, 15*). Qui videlicet viri sancti ac sublimes possunt etiam Austri vocabulo designari, a quo venire Deus dictus est, propter videlicet dilectionem qua fervere in Domino, et doctrinam qua lucere hominibus solent, a quo videlicet Austro Deus venit, quia de talibus incarnari dignatus est. A quo Austro Deus quotidie venit, cum nobis eorum dicta vel exempla legentibus, sive audientibus, amor aut scientia veritatis perfectius in corde generatur. Sequitur:

Operuit cælos majestas ejus, et laude ejus plena est terra. Descripta dispensatione dominicæ incarnationis, mox arcanum ascensionis, qua eadem humanitas erat clarificanda, subjunxit, juxta illud Psalmistæ: *A summo cælo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus (Ps. xviii, 7)*. Operuit enim cælos majestas ejus, quia qui per incarnationem minoratus est paulo minus ab angelis, ipse per resurrectionem gloria et honore coronatus, per ascensionem ejus super opera manuum Patris constitutus, et omnia subjecta sub pedibus ejus (*Psal. viii, 6*), ac prædicantibus apostolis, laude ejus omnis terra repleta est: quod ipsum breviter sed apertissime ejusdem psalmi et principio et fine comprehenditur, cum dicitur: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! quoniam elevata est magnificentia tua super cælos (Psal. viii, 2)*. Sed et ante passionem et resurrectionem, cum Verbum caro factum habitaret in nobis, operuit cælos majestas ejus, quia humanitas assumpta etiam mortalis adhuc celestibus antecellebat potestatibus. Et laude ejus plena est terra, eisdem cæli virtutibus veraciter scientibus, quia ipse erat creator terræ, sicut et totius creaturæ per divinitatem, qui tunc per humanitatem morabatur in terra: unde et eo nato, concinebant: *Gloria*

^c Al., nostræ mentis esuriam.

^d Al. addit et v. debatur.

in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. II, 14).

Splendor ejus sicut lumen erit. Splendor virtutum et Domini Salvatoris doctrinæ credentes illuminabit; unde et Sol justitiæ in Scripturis vocatur; sed quia idem splendor mundo perfecte non poterat fulgere, nisi * ipse ad tempus gustata morte, regnum mortis ^b dirueret, atque exurgens a mortuis spem fidemque mundo resurgendi donaret, recte subditur:

Cornua sunt in manibus ejus. Ibi confirmata est virtus gloriæ ejus. Cornua quippe dicit transversum crucis lignum, quod affixus manibus tenebat, ut hoc mortis genere omnem superans mortem, sic confirmaret virtutem gloriæ suæ in cordibus electorum, ne ullis terroribus sive blandimentis ab ejus possent amore retardari; promissa etiam illis gloria futuræ incorruptionis, per quam *novissima inimica destruetur mors* (I Cor. xv, 26). Denique in monte sancto, præsentibus Petro, Jacobo et Joanne, splendor ejus sicut lumen fulgebat; et illi delectabantur quidem hujus intuitu splendoris, sed tamen quantum adhuc fragiles et infirmi fuerint tempore probatum est passionis illius: at postquam in manibus cornua crucis accepit, ibi confirmata est virtus gloriæ ejus: adeo ut nec terroribus, nec plagis, nec ipsa morte posset a fidelium corde propulsari. Possunt in cornibus more prophetarum regna hujus mundi insinuari. * (Potest sublimitas humanæ mentis sive bona sive reproba cornuum vocabulo designari). Et cornua sunt in manibus Christi, quia *ipse est Rex regum et Dominus dominantium* (I Tim. vi, 15). Cornua sunt in manibus ejus, ut hunc humilians, et hunc exaltans, omnia cornua peccatorum, quibus inaniter extolluntur, confringat, et exaltentur cornua justis, desideria videlicet Deo devota, quibus impiorum vitiorumque certamina cuncta superare contumunt.

Et posuit charitatem firmam fortitudinis suæ. Intima quidem charitate sancti, etiam ante passionem, diligebant fortitudinem Christi; sed hæc ipsa charitas firma non erat, usque dum, passione et resurrectione sua completa, gratiam eis sancti Spiritus plenius daret. Tunc vero in tantum firma facta est, ut nec ipsa regum ^d cornua, videlicet insolentium potentia, posset infringi.

Ante faciem ejus ibit verbum, et exiit in campis. Antequam veniret in carnem Dominus, præserunt verba prophetarum, quæ ei venturo testimonium ferrent; et hæc eadem verba exierunt in campis, quando, prædicantibus apostolis, totum sunt divulgata per orbem: non solum autem in prophetis litteris verbum prædicationis Dominum præcessit, sed et in apostolis, cum adventum Christi in carnem jam completum mundo evangelizabant, verbum fa-

ciem ejus præiit, quia nimirum primo doctrina veritatis ad aures eorum qui * instituendi sunt pervenit, ac deinde fides et intellectus Verbi corda illustrat, ac Deo inhabitatore ^f dignos efficit; quod in Evangelio typice designatur, cum ipse Dominus misit discipulus prædicaturos in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus: quod usque hodie eodem fieri ordine cernimus; prædicatores etenim suos Dominus sequitur, quia prius necesse est docentis sermo audiatur, et sic ^g lumen veritatis in corde audientis figatur, unde apte subjungitur:

Pedes ejus steterunt, et mota est terra. Cum enim prædicante doctore vestigia veritatis in mente figuntur ^b auditorum, mox ipsa mens in sui consideratione turbata commovetur. Possunt autem pedes Domini non inconvenienter ipsi doctores accipi, per quod verbum ministratur, quoniam ille qui per seipsum ubique præsens est, per hos quasi per pedes suos in mundum fertur universum. Stant autem hi pedes, et movetur terra, quia quo doctores sancti fortius in prædicanda et custodienda veritate persistunt, eo citius se terrenorum corda ad agendam pro erratibus suis poenitentiam incutiunt; et quoniam eadem actio poenitentiae nequaquam homini prædicanti, sed illustranti est gratiæ tribuenda, recte subditur:

Aspexit, et defluerunt gentes. Quod est aperte dicere: Misertus est Dominus, et poenituerunt gentes; quo videlicet intuitu aspexit et Petrum cum negasset; et ille, compunctus memoria sui peccati, mox deflavit in lacrymas.

Confracti sunt montes vehementer. ¹ Montes superbos dicit, et de hujus sæculi vel regno, vel sapientia, vel divitiis se extollentes, qui, Domino ⁱ aspiciente, non solum confracti sunt, sed et vehementer confracti sunt, quando, illo miserante, nonnulli ex talibus non tantum inanem surperbamque altitudinem deerebant, verum etiam eandem vivenda ^k simul ac prædicando impugnabant. Denique Saulus et Matthæus montes erant, hic de sapientia litteræ carnalis, ille de inammona iniquitatis elatus, sed dum uterque ad humilitatis magisterium conversus est, Christi factus est discipulus, montes utique sunt vehementer confracti.

Defluerunt colles æternales. Collium nomine sicut et montium superbi exprimentur homines, sed fortasse minore fastu elationis inflati, nec tamen a reatu tumoris alieni, ideoque salubriter inclinandi, ut a Domino ^l mereantur erigi. Qui recte colles æternales vocantur, quia dum temporaliter humiliati a superbis tumore defluunt, in æternum glorificati eriguntur ab eo qui ait: *Et omnis qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv, 11). Alia translatio pro *collibus æternalibus* planius *colles sæculi* habet, quod ad distinctionem

* Al., ipsa.

^b Al., dejiceret.

^c Inclusa parenthesi desunt in Floriacensi.

^d Al., cornuum.

^e Al., instruendi.

^f Al., dignas.

^g Al., lumina.

^h Al., auditoris.

ⁱ Al., deest montes.

^j Al., inspirante.

^k In Floriacensi deest simul ac prædicando.

^l Al., mereantur.

pertinet collium Domini, id est, virorum sanctorum, qui, pro sublimitate animi temporalia cuncta et infima contemnentes, tali sunt nomine digni, de quibus Psalmista Domino: *Suscipiant, inquit, montes pacem populo tuo, et colles justitiam (Psal. lxxi, 3).*

Itinera æternitatis ejus præ laboribus vidi. Itinera sunt temporalitatis Domini, quibus venit in mundum, ut ad tempus appareret hominibus; itinera autem æternitatis ejus, quibus, relicto corporaliter mundo, rediit ad Patrem, cum quo æternaliter mansit, etiam cum temporaliter conversaretur in mundo: quæ nimirum itinera desideravit ipse, cum appropians passioni, dicebat Patri: *Ego te clarificavi super terram, opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam (Joan. xvii, 4).* Hæc de itineribus assumptæ temporalitatis, statimque de itineribus æternitatis adjunxit: *Et nunc clarifica me tu, Pater, apud te claritate quam habui priusquam mundus esset, apud te (Ibid., 5).* Hæc autem itinera æternitatis propheta præ laboribus vidit, incarnationis videlicet et passionis, de quibus supra dictum est: *Deus a Libano, sive ab Austro, veniet, et: Cornua sunt in manibus ejus, aliaque ejusmodi, quæ in hoc eodem cantico plurima inveniuntur.* De his laboribus dicit Apostolus: *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Phil. ii, 8);* moxque de itineribus æternitatis, quæque per hos labores Mediator Dei et hominum mereretur, adjunxit: *Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum; et omnis lingua confiteatur, quia Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philipp. ii, 9, 10);* et quia per eosdem ejus labores, perque itinera eadem æternitatis ejus, cum, peractis laboribus passionis suæ, rediit ad Patrem, non solum Judæorum, sed et gentium populus ad requiem erat perventurus sempiternam, apte subjungitur:

Tabernacula Æthiopum expavescent, et tabernacula terræ Madian. Æthiopes namque et Madianitas gentium esse populos quis nesciat? quorum nominibus insinuatæ sunt omnes gentium nationes, quæ audita prædicatione evangelica salubri erant pavore concutiendæ, ut sicut propheta futurum adhuc auditum Domini audivit et timuit, futura consideravit incarnationis ejus opera, et expavit, ita gentes, annuntiato sibi per apostolos eodem auditu, ejusdemque operibus jam consummatis, servire Domino in timore, et exultare ei inciperent cum tremore. Et bene Æthiopes primo posuit, qui sunt in finibus mundi, ut insinuaret mystice quod in omnem terram exiturus esset sonus prædicatorum, et in fines orbis terræ verba eorum. In quo mysterio et præfectus Candacis reginæ Æthiopum, ut in Actibus apostolorum legitur, primitiæ gentium, evangelizante Phi-

lippo, fidem et sacramenta Christi percepit. Madianitarum autem gens ab uno filiorum Abraham ex Cethura, qui vocabatur Madian, originem duxit, et est in deserto Saracenorum contra Orientem Rubri maris in Arabia. Paveant ergo ad nomen Christi Æthiopes, ut ad fines orbis fides ejus perventura signetur. Paveant et Madianitæ, ut Mediterraneæ quoque plebes per hanc insinuentur esse salvandæ. Quod autem non ait: Æthiopes et Madianitæ expavescent, sed *tabernacula Æthiopum expavescent, inquit, et tabernacula terræ Madian,* illo locutionis genere dicitur, quo in Evangelio dictum est: *Et exiit tota civitas obviam Jesu; et in psalmo: Et poculum tuum inebrians (Psal. xxi, 5),* dum non ipsa civitas, sed hi qui erant in civitate exierant; neque ipsum poculum, sed hoc quod est in poculo soleat inebriare: quæ figura locutionis Græcæ metonymia, id est, transnominatio vocatur, dum per continentem id quod continetur ostenditur.

Nunquid in fluminibus ira tua, Domine, aut in fluminibus furor tuus, aut in mari impetus tuus? Flumen et maris vocabulo corda exprimuntur infidelium, quæ flumina recte vocantur, quia toto intentionis impetu ad inferiora defluunt; mare, quia turbidis amarisque cogitationibus intus obscurantur, et super cæteros sese tumidis jactantiae gurgitibus extollunt. Nunquid ergo, ait, tam graviter peccaverunt hi qui mentem a caelestibus desiderii in appetitum demergunt infirmorum, quique fastu animi instabiles sese contra proximos erigunt, ut in talibus ira quam merentur nunquam solvenda perseveret? An omnibus per orbem sive levius sive gravius peccantibus in mundo apparens gratiam tuæ pietatis impendes? Nam cerno quidem te apostolos ad prædicandam gentibus gloriam tuam esse missurum; sed qui sint credituri tuæ est, non humanæ, cognitionis. Hoc est enim quod sequitur:

Quoniam ascendens ascendes super equos tuos, et equitatus tuus sanitas. Id est, ascendes in corda electorum tuorum per illuminationem gratiæ, per quam, te regente, iter virtutum incedant, perque orbem totum te evangelizando ferentes perpetuæ salutis mundo vitam prædicent. Cujus equitatus figura etiam juxta litteram in Domino monstrata est, cum Jerosolymam tendens, sedebat asino, concinentibus turbis quæ antecedeabant, et quæ sequebantur, et quæ obviam veniebant: *Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini (Joan. xii, 13).* In qua equitatione sanitas resonabat, quia nimirum illorum iter spirituale signabatur, quo Domino duce per apostolos ad ejus quæ sursum est Jerusalem, quæ mater est omnium nostrum (Galat. iv, 26), videnda regna ducuntur.

Tendens extendes arcum tuum super sceptrum, dicit Dominus. Arcum dicit improvisum divini examinis adventum, quo etiam sceptrum, id est regna mundi

^a Al., omnem terram.

^b Al., exirent.

^c Al., instabilis.

^d Al., ascendens; al., ascendis.

^e Al., per quos.

examinanda esse praevidit. Insinuans ergo propheta quid Dominus super equos suos ascendens, id est apostolos et eorum successores gratia sua implens ac regens agat in illis: *Tendens, inquit, extendes arcum tuum super sceptrum*, id est, comminans per doctores comminaberis iudicium tuum subito adventurum, ut quicumque ad comminationem irae quasi ad extentum arcum territus fuerit, et pietati tuae supplicare curaverit, emissionem sagittarum, id est comminationem non sentiat perennium poenarum. Quod autem praemittens, *tendens extendes arcum tuum super sceptrum*, addidit: *Dicit Dominus, Deum Patrem significat, de quo ipse Filius: Pater, inquit, non iudicat quemquam; sed omne iudicium dedit Filio* (Joan. v, 22).

Fluminibus scindetur terra. Flumina hoc loco non eadem quibus supra iram Domini furoremque timebat, sed illa potius dicit, de quibus ipse in Evangelio: *Qui credit, inquit, in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae.* Et exponens evangelista: *Hoc autem dixit, inquit, de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum* (Joan. vii, 38). His ergo fluminibus scinditur terra, cum carnalium corda, verbo doctrinae salutaris irrigata, duritiam suae infidelitatis sese humiliando conterunt, sinumque internae cogitationis, qui male clausus fuerat, ad accipiendam salutiferæ increpationis sive exhortationis dicta patefaciunt; quod subsequenter latius explicatur cum dicitur:

Vidbunt te aquae, et dolebunt populi. Scissa quippe peccantium corda ad agnitionem confessionemque veritatis crebra allocutione docentium, quasi alluvione frequentium gurgitum, vident Deum interim per fidem, et dolent se tandiu ab illo recessisse per culpam, sed finito dolore poenitentiae vident eum plenius in futuro per spem, ac de ejus beata in perpetuum visione lætantur. Potest et ita intelligi quod dicitur *fluminibus scindetur terra*, quasi diceretur ad hoc terram esse scindendam, ut flumina noviter ex illa orientur, quod sæpe contigisse veteres historiae narrant, ut, videlicet, terræ motu existente, flumina quæ non erant apparerent. Quod ita fieri posse non ambigit, qui prudenter intelligit ita venis aquarum innumeris tellurem, sicut venis sanguinis corpus humanum esse plenissimum; juxta quem sensum fluminibus scinditur terra, cum scissa ad poenitentiam conscientia carnalis, adeo donante divina gratia ex tempore proficit, ut etiam ipsa aliis fluente doctrinarum promere possit, horumque corda audentia suo vel exemplo vel sermone ad proferendos virtutum fructus irriget.

Aspergens aquas in itineribus dedit abyssus vocem suam ab altitudine phantasiae suae. Iidem doctores abyssi nomine, qui et fluminum supra, figurantur, sed flumina sunt propter vim fortioris invectionis, qua duritiam terrenæ mentis ad agendam pro erra-

tibus suis poenitentiam rescindunt. Abyssus vero recte vocantur ob altitudinem scientiæ qua ipsi intus implentur, Salomone attestante, qui ait: *Aqua profunda verba ex ore viri* (Prov. xviii, 4). Aspergens ergo aquas in itineribus dat abyssus vocem suam, cum prædicatores sancti profunda veritatis scientia intus in corde repleti ministerium verbi foris audientibus exhibent, paulatim et per partes pro capacitate infirmorum proferentes quæ ipsi intus multa simul et ampla capiunt. In itineribus autem in operibus dicit, vel ipsorum videlicet doctorum vel auditorum suorum. Aspergunt enim aquas in itineribus suis, cum ubicunque incedunt exempla recte vivendi, cum voce prædicationis semper intuentibus ostendunt. Aspergunt aquas in itineribus intuentium, cum eis docendo pariter et vivendo, quibus actionum viis ingredi debeant præmonstrant. Si autem legitur ut quidam Codices habent: *Disperges aquas in itineribus*, Deo dici manifestum est, qui ipse aquas vitæ de fontibus Israel longe lateque in nationes totius orbis disperserit, dicens ad discipulos: *Itc, docete omnes gentes, baptizantes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Bene autem cum dixisset quod daret abyssus vocem suam, addidit, *ab altitudine phantasiae suae*, quia quod nobis mirabile sancti prædicatores foras pronuntiant, ex eo nimirum fonte sapientiæ procedit, quo intus ipsi mirabilibus contemplatis cælestibus gaudiis illustrantur. Annon abyssus magna dedit vocem suam ab altitudine phantasiae suae, cum diceret apostolus Paulus: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est; non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris. Tanquam filius dico, dilatamini et vos* (II Cor. vi, 11). Unde autem vel quo ordine provenerit, ut salutaribus aquis mundus aspergeretur, utque abyssus sapientiæ cælestis terris intonuerit, subsequenter ostenditur, cum dicitur:

Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo. Elevatus enim est sol, Dominus videlicet justitiæ post passionem ac resurrectionem suam in cælum, et misso a Patre Spiritu, illustravit Ecclesiam, ac totum dilatavit in orbem, ut ipsa in ordine suo, id est, post impletum dominicæ incarnationis arcuum, a longo perfidiæ languore exurgens staret in fide, viriliter ageret, et confortaretur in charitate ipsius. Et quia soli Christum, Ecclesiam lunæ comparaverat, apte ad eundem solem conversus continuo subiecit.

In lumine jacula tua ibunt, in splendore fulgoris armorum. Jacula autem Christi verba sunt illius, quibus corda hominum compunguntur, ut saluari vulnere inficto, possit anima fidelis dicere: *Vulnerata charitate ego sum.* Quæ videlicet jacula in lumine eunt, quia ministerio doctorum veritatis verba mundo palam innotuerunt, juxta quod ipsa Veritas eisdem præcepit dicens: *Quæ dico in tenebris, dicite in lumine; et quod in aure auditis, prædicate super lecta*

^a Al., flumina.

^b Al., ingrediantur.

^c Ita Floriacensis et Corb. Codices antiquissimi, Michaelinus habet multi Codices.

^d Al. deestannon.

^e Al., ablueretur.

^f Al., intulerunt.

^g Al., præcipit.

(Matth. x, 27). Et quoniam eloquia lucis secuta est etiam claritas miraculorum, ^a addidit: *In splendore fulgoris armorum tuorum*. Jaculis quippe bellantes adversarios feriunt, armis muniendo sese a vulnere defendunt; unde in jaculis merito dicta prædicantium, quibus pravitate infidelium superant, in armis miracula quibus veritatem suæ prædicationis confirmant, insinuantur. Eunt ergo in lumine jacula Christi, eunt in splendore fulgoris armorum illius, quia quæ fecit magnalia, quæ apparavit arcana, quæ proposuit mandata, quæ promisit præmia, cuncto jam mundo per evangelicas litteras sole clarius innotuere. Sed et sancti doctores, quia filii lucis sunt, quæque illo donante agunt sive loquuntur, luce nimirum ac splendore clare resurgunt.

In comminatione tua minorabis terram, et in furore tuo detrahes gentes. Comminando distractionem iudicii quo impii ^b damnentur, humiliabis salubriter eos qui terrena celestibus anteponebant, ut, minoratis paulatim terrenis cupiditatibus, quæ sursum sunt sapere et querere incipiant; et inferendo furorem condemnabis eos in perpetuum, qui ^c proterva sua exaltatione ad tempus humiliari contempserunt, quod ne sibi eventual præcatur Psalmista dicens: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me* (Psal. vi, 2).

Existi in salutem populi tui, ut salvos facias Christos tuos. Exivit Mediator Dei et hominum a Patre, et venit in mundum, non ut ^d iudicaret mundum, sed ut ^e salvaretur mundus per ipsum. Christos autem omnes electos dicit, qui ab unctione gratiæ spirituales rectissime hoc vocabulo nuncupantur; unde est illud Psalmistæ de his qui sanctis nocere volentes, divina sunt prohibitione coerciti: *Et corripuit pro eis reges. Nolite tangere christos meos* (Psal. civ, 14). Salvos autem fecit christos suos, non ^f quos christos invenit, sed quos egrediendo a Patre et in carne apparendo per adoptionem Spiritum christos, id est, unctos, suos fecit. De qua unctione monens suos auditores Joannes apostolus dicit: *Et vos unctionem quam accepistis ab eo maneat in vobis* (1 Joan. ii, 27). Hic versiculus in quibusdam Editionibus ita invenitur: *Existi ut salvares populum tuum per Jesum Christum tuum*, quod Patri dictum intelligitur, quia exierit ad salvandum populum suum per Jesum Christum Filium suum. Deus enim erat in Christo mundum reconcilians sibi, et quia idem exitus, id est, adventus ejus in mundum non solum in resurrectionem fidelium, sed et in ruinam erat perfidorum futurus, apte subjungitur:

Misiati in capita inimicorum mortem, excitasti vincula usque ad cervicem. Qui enim electis suis, quos

^a Mich. omisso addidit, repetit textum. *In lumine jacula tua eunt.*

^b Al., damnantur.

^c Ita Mich. Sed Flor. et Corb. habent *pro æterna*.

^d Al., iudicet.

^e Al., salvetur.

^f Al., quod.

^g Al., verticem

^h Al., obtulit.

Christos appellaverat propheta, gaudium salutis ^h attulit, ipse illis qui ejus ungi gratia neglexerunt, mortem misit æternam: quod in ipsa gente Judæorum, quæ Dominum in carne apparentem ad mortem usque persecuta est, corporaliter etiam constat esse impletum; quæ postquam cum crucifixit, non multis intervenientibus annis, ingruente Romano exercitu, exceptis solum eis qui in fidem se evangelicæ gratiæ ⁱ secreverant, enormi est clade damnata, et ipso insuper regno et patria privata; et hoc est quod ait: *Excitasti vincula usque ad cervicem*; cervicem videlicet regni, quo contra Dominum fuerant ante erecti, de quo dicit eisdem in se etiam furentibus beatissimus protomartyr Stephanus: *Duri cervicæ, et incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto restulistis* (Act. vii, 51). Sed hoc usque ad ^k cervicem vincula Dominus excitavit, cum ad eversionem superbæ gentis hostilem misit exercitum, non solum Judæorum, sed et omnium qui humilitatem Christianæ fidei suscipere respuerunt. Superbiam Dominus ^l sternit juxta hoc quod canit Psalmista de sanctis: *Et gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, incerpationes in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobilcs eorum in vinculis ferreis* (Ps. cxlix, 6); ferreis videlicet, quia æternis, quibus, semel ^m tenti, nunquam possint absolvi. Quod si quis numero plurali legendum dixerit: *Excitasti vincula usque ad cervicem*, idem sensus est. Dominus enim justus concidet cervices peccatorum.

Præcidi in alienatione capita potentium, motebuntur in ea gentes. Pro alienatione, in Græco scriptum est *in exstasi*, quod quidam in stupore, alii in excessu mentis interpretati sunt. Sive autem stupor, sive alienatio, sive excessus mensis dicatur, unum idemque significat, cum quis repentino miraculo turbatus ac stupefactus, a sensu suæ mentis reddatur alienus, quod accidisse Judæis crebra Evangelii prodit historia, dicens quod stupenter ac mirarentur in doctrina ac virtutibus Jesu dicentes: *Unde huic hæc omnia, cujus novimus patrem et matrem* (Joan. vi, 42)? Et in Actibus apostolorum, curato per Petrum et Joannem claudo ad ostium templi: *Impleti sunt, inquit, stupore et exstasi* (Act. iii, 10), in qua videlicet exstasi, id est, admiratione sive alienatione mentis, multi de populo provocati sunt ad credendum Domino; sed capita potentium, id est, principes sacerdotum et seniores præcisi sunt non credendo a sorte fidelium. ^p Motæ sunt quoque in ea gentes, dum, auditis sive visis Domini et apostolorum ejus virtutibus, adeo stupefactæ et miratæ sunt, ut, anathematizatis abjectisque eis quos coluerunt

ⁱ Al., crediderant.

^j Al., verticem.

^k Al., verticem.

^l Al., stravit.

^m Al., manicis.

ⁿ Al., irretiti.

^o Al., moventur.

^p Al., montatæ.

dis, novam Christi fidem devota mente suscipuerent, A de quibus apte subditur :

Adaperiet ora sua sicut pauper edens in occulto. Sicut enim pauper aliquandiu jejunos permanens, si forte alicubi cibos invenerit, his se confestim in occulto reficere s'agit, neque eos in publicum vult proferre, ne forte ab alio diripiantur, et ipse fame pereat : sic nimirum, sic populi gentium, oblato sibi per apostolos pane verbi, a quo diutius jejuni duraverant, mox aperuerunt ora cordis sui, et hunc omni aviditate gustare cœperunt, tanto amplius audiendis sive legendis Scripturis operam dantes, quanto se meminerunt diutius miserrimo genere paupertatis supervacuis, imo et noxiis aures atque animum mancipasse doctrinis. Quo autem ordine paupertas gentium ad percipiendas verbi epulas pervenerit insinuatur, cum protinus subinfertur :

Misisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas. Mare quippe mundum, equos Dei prædicatores sanctos, aquas multas populos nationum dicit. Immissis equis Dei in mare turbatæ sunt aquæ multæ, quia, dispersis in mundum præconibus verbi, turbata sunt gentium corda, alia ad credendum ac suscipiendum sacramentum fidei, alia vero ad contradicendum sive etiam a persequendum præcones ejusdem fidei; unde bene Psalmista : *Conturbati sunt omnes, inquit, qui videbant eos, et timuit omnis homo, et annuntiaverunt opera Dei, et facta ejus intellexerunt (Ps. Lxiii, 9).* Conturbatis etenim omnibus, non omnes timuerunt et annuntiaverunt opera Dei, sed quicumque homines fuerunt, quique vero ab humana ratione alienati, comparati sunt jumentis insipientibus, et similes facti sunt illis. Tales etsi sanctorum virtutibus conturbati sunt et commoti, nec Deum tamen timere, nec ejus facta annuntiare vel intelligere voluerunt. Bene autem de his equis, sanctis videlicet prædicatoribus, etiam supra dicitur : Quoniam *ascendens ascendes super equos tuos, et nunc de hisdem subinfertur : Misisti in mare equos tuos, ut ex utraque sententia colligatur quod ita Dominus in mundum prædicatores miserit, ut eisdem prædicantibus ipse nunquam absit, sed sicut equis auriga, ita regendis semper eorum mentibus præsit.*

Custodivi et expavit venter meus a voce orationis laborum meorum. Ventrem b meum more prophetis consueto animum suum dicit, quia sicut ventre recipiuntur cibi, quibus virtus ac vita corporis reficiatur; ita cogitationes piæ sancto recipiuntur in animo, quibus c interioris hominis vita, ne d deficere debeat, sustentetur et contineatur. *Custodivi ergo, ait Prophetia, diligenter attendens futuras Christi passiones et posteriores glorias, reprobationem populi mei, fidem gentium, conturbatis ad novam prædicationem eisdem gentibus, persecutionem adversus credentes ab infidelibus movendam; et expavit cor*

*meum, ab his quæ ipse prævidens ventura locutus sum. Vel certe contemplatus diversum generis humani statum : Custodivi, ait, me ipsum, e tremens animo solertius, ne forte opere, ne forte ore, ne forte corde peccarem, neve aliis prædicans ipse reprobis efficerer. Et notandum quia expavisse se dicit a voce orationis laborum suorum, cum nihil prorsus orasse in toto hoc carmine videatur; sed tantummodo timens ac pavens ventura Christi et Ecclesiæ sacramenta describere; nec tamen fallitur qui carmen suum orationem nuncupat, qui et eidem talem titulum præposuit : *Oratio Habacuc prophetæ pro ignorationibus, quia quidquid vir sanctus loquitur, totum profecto hoc oratio ad Deum est; omne quod agit, is cujus sincera intentio est Domino placendi, hoc pro ipso apud Deum interpellat, et ipsum Domino commendat.**

Et introivit tremor in ossa mea. Sicut carnis nomine aliquoties Scriptura carnales nostras actiones; ita f ossium vocabulo fortia solet ac spiritualia facta designare. *Expavit igitur, inquit, cor meum ab iis quæ ventura in mundum prævideo, et quidquid mihi virtutis spiritualis inesse putavi, totum hoc quasi fragile contremuit, dum majores beatorum Christi, et apostolorum ejus virtutes et passiones aspicio; quod ipsum verbo sequenti manifestius explicatur, cum dicitur :*

Et subtus me turbata est virtus mea. Bene autem virtutem suam, non in se, sed subter se dicit esse turbatam, quia raptus ad contemplationem cœlestium arcanorum propheta quodammodo se super se vidit elevatum; et quo altior efficitur lumine contemplationis, eo se imperfectiorem conspicit merito actionis. Sublevatus enim ad intuenda superna, jure de his quæ in infimis gesserat conturbatur. Turbata est autem virtus prophetæ, contremuerunt ossa, expavit venter, non solum quia minus se perfectum actione cognovit, verum etiam quia omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutiones passuros dicit : sed et ipsum Christum qui sine peccato intraret in mundum, non sine pœna peccati exiturum vidit esse de mundo, juxta quod et in ipso cantici sui principio e designaverat. Nec tamen idem pavor ac tremor expers consolationis remansit, cui præsentia adversa spes minoravit, ac leviora reddidit futurorum b præmiorum. Hoc est enim quod sequitur :

Requiescam in die tribulationis meæ, ut ascendam ad populum transmigrationis meæ. Requiescit enim in die non solum retributionis, sed et tribulationis, qui per afflictiones temporales æterna se gaudia i nacturum esse non dubitat, juxta illud Apostoli : *Spe enim salvati facti sumus (Rom. vii, 24).* Et iterum : *Spe gaudentes, in tribulatione patientes (Rom. xii, 12).* Hæc est autem in hac vita requies electorum, ut, relicto infimorum appetitu, tota mentis intentione et quotidianis honorum operum gres-

a Al., *prosequendos.*

b Al., *suum.*

c Al., *interior.*

d Al., *interimi.*

e Al., *fremente.*

f Al., Flor., *ossuum; Corb., ossum.*

g Al., *designavit.*

h Al. deest *præmiorum.*

i Al., *acturum.*

sibus ascendere ac transmigrare nitantur ad consortium eorum qui se in Christo præcesserunt, finitisque passionum agonibus, vitæ accipiant coronam in exemplum eorum qui quondam translati in Babylonem, de Judæa rursus ducibus Zorobabel et Jesu patriam sunt reversi, quos Scriptura filios transmigrationis appellat, magnæque instantia devotionis restaurasse sancta, quæ hostis destruxerat, refert; quæ figura est manifestissima status nostri. Translati enim sumus in primo parente de patria cœlesti, et in hujus sæculi Babyloniam, id est confusionem illati; sed donante Domino Jesu Christo Rege ac Pontifice magno, cujus Zorobabel et Jesus typum prætulere, rursus ad patriam visionemque pacis summæ, quod nomen Jerusalem significat, sumus recte revocati; ita duntaxat, ut interim in Jerosolyma præsentis Ecclesiæ, nos piis laboribus exercentes, ad ingressum supernæ Jerusalem, quæ est mater omnium nostrum, ex tempore præparemur. Si autem legitur indifferenter, ut in quibusdam Codicibus invenitur: *Requiescam in die tribulationis*, et non additur *meæ*, potest intelligi juxta illud quod in psalmo canitur de justo: *In die mala liberabit eum Dominus (Ps. XL, 2)*, quod videlicet in die judicii cum reprobos æterna tribulatio comprehendet, justos et contra requies æterna suscipiat; sed et ante novissimum illud ac generale judicium sancti requiescunt in die tribulationis, ascendentes ad populum transmigrationis suæ, quando per bona opera translati de mundo, priorum justorum gaudiis sociantur in cœlis, cum pariter persecutores eorum de hac vita sublatis tormenta gebennæ perpetuo tribulandi subeant. Potest autem dies tribulationis etiam in hac vita intelligi, cum, ingravescente honorum temporalium penuria, hi qui talia dilexerant nimium, quasi miseris circumdati, dolent; sed electus quisque, quamvis eadem incommoda sustinens corporaliter, fixa spe mentis in Domino requiem habet, sciens quia quo gravius in infimis deprimitur, eo celsius post pressuras ad æterna supernorum civium consortia ascenderit. Cui sensui apte convenit quod sequitur:

Quoniam ficus non afferet fructum, et non erit generatio in vineis. Mentietur opus olivæ, et campi non facient escas. Defecerunt ab esca oves, et non erunt in præsepio boves. Ego autem in Domino gloriabor, et gaudebo in Deo Jesu meo. Quia cum, deficiente mundanarum rerum opulentia, ^b carnales quique et hujus vitæ amatores turbantur, justis non de temporalium ^c commodorum amissione contristantur, sed de illa quæ pauperibus Christi promissa est regni cœlestis possessione lætantur, memores ^d promissæ consolationis ipsius qui dixit: *Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Et quam mira fides, spes, et charitas propheta: I necdum Filius Dei in homine apparens nomen Jesu a parentibus accepit, et ille nomen idem in Spiritus prævi-

A dens, in eo se inter adversa gaudere testatur, qui longe post nasciturus in carne fidelibus suis januam cœlestis patriæ aperiret. Si quis autem hos etiam versiculos figurate quærat exponi, ficus, vinea, et oliva, erat synagoga Judæorum, quod dulcedinem bonæ operationis fragrantiam fervidæ dilectionis, pinguedinem animi misericordis Deo devota proferebat. Oves et boves ^e typice erant in eadem plebe; oves, videlicet, in eis qui vocem summi Pastoris humiliter audiebant; boves vero, in illis qui, jugum legis gnæviter portantes, ad faciendos honorum operum fructus corda audientium sedulo docendo et castigando, quasi terram Domini arando, parabant; hisque spiritualiter viventibus spirituales faciebant escas campi divinarum Scripturarum latissimi, quorum pabulo delectabatur ille qui ut jumentum factus erat apud Dominum, et semper illi adhærebat dicens: *Dominus regit me et nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit (Psal. xxii, 1)*. Sed hæc ficus, tertio ad eam veniente Domino, hoc est in legislatione per Moysem, in sedula increpatione et exhortatione per prophetas, ^f in oblatione gratiæ per se ipsum, virtutis fructum ferre neglexit, propter quod ad maledictionem ejus æterna ariditate damnata est. Defecit generatio in vineis quondam Domini, id est fructus charitatis in turbis Judæorum, propter quod sitiienti illi acetum pro vino obtulerunt, id est virtutum suavitatem in se quærenti vitiorum accedentem, virtutes eorum desideranti vitia proferebant. Mentiebatur opus olivæ, cum eadem plebs oleo adulationis impinguaret capita miserorum, dictaque propheta veraciæ falso ore resonaret dicens: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei (Ps. LI, 10)*, propter quod tempore ultimæ retributionis extinctas allatura lampades, et cum suis tenebris ab ingressu est patriæ cœlestis excludenda. Campi non faciunt escas, cum plebs eadem, apertis divinarum apicum paginis, pascua veritatis invenire recte intelligendo non valet. Deficiunt ab esca oves, quia quibus internæ refectio dulcedinis abest, unde innocentia vitæ simplicis proveniat, non est. Sic autem dictum est: *defecerunt ab esca oves*, id est, quia esca deerat, sicut in Psalmo Propheta: *Et curo mea*, inquit, *immutata est propter oleum (Ps. cxxii, 24)*, id est, quia oleum quo reficerer sive impinguerer non erat. Denique quidam Codices sic habent: *Defecerunt eo quod non comederent oves, non sunt in præsepio boves.* Quoniam quidem ^g abundant apud Judæos præsepia cœlestium litterarum; sed quia pabulum cœlestis intellectus in his non sapient, qui suave jugum Evangelii bajulent, absunt. Quæ omnia perlidæ parti gentis suæ superventura considerans propheta, statim quid ipse cum fidelibus ejusdem gentis, imo cum totius, quæ per orbem ^h collecta in Christo, vel electa erat, Ecclesiæ societate, facturus

^a Al., *affert.*

^b Al., *carnalis quisque*

^c Al., *bonorum.*

^d Al.: *promissi et consolationis ipsius, quo dixit.*

^e Al., *typi.*

^f Al., *obligatione.*

^g Al., *abundabant*

^h Al., *colligenda.*

esset ostendit: *Ego autem, inquit, non in mea A justitia, sed in fide divinæ protectionis gloriabor, gaudebo in Deo Jesu, id est Salvatore meo, quia non in me, sed in illo salutem esse perpendo. Et quasi quæreremus ab eo quare gloriaretur in Domino et in Deo Jesu, quem suum proprium magnæ dilectionis gratia unocupabat, gauderet, continuo velut justissimam ejusdem gaudii causam insinuans, ita suum carmen terminavit:*

*⁠ Dominus Deus virtus mea, et constituet pedes meos in consummationem, et super excelsa statuet me, ut vincam in claritate ipsius. Ac si aperte dicat: Subtus me quidem turbata est virtus mea, id est dum humanæ fragilitatis conditionem, quæ infra est, intueor; ac dum ad divinæ opitulationis gratiam oculos mentis attollo, in illo me virtutem facere B posse confido. Ipse gressus operum meorum ad consummationem firmi finis perducere valet; ipse me super excelsa statuere, ut videlicet omnem mundanæ potentæ sublimitatem contemplatione perennium bonorum b pro nihilo contemnamus. Omnes quæ mihi vel de adversis vel de blandimentis sæculi occurrunt tentationes vincam in claritate ipsius qua ero, id est, dum in omnibus quæ ago non meam gloriam, sed ipsius quæro a quo me accepisse memini quidquid boni ago. Merito enim adjuvantur a Domino, ut, victis tentationibus, probati, ad palmam supernæ vocationis perveniant, qui totam victoriæ suæ causam ad ejus laudem referunt. Quidam Codices habent: *Et vincam in Cantico ipsius*, quod ad unum eundemque sensum respicit. Vincit enim C in Cantico Domini, quisquis in cunctis quas patitur tribulationibus illi gratias ex corde agere novit, sciens quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, et cum beato Job decantare consuevit: *Sit nomen Domini benedictum (Job xv, 21)*. Denique Paulus et Silas apostoli inter plagas, tenebras et*

vincula carceris, hymnum Deo canebant; ideoque divinitus adjuti repente victores exierunt, quia nimirum etsi pedes eorum stricti esse videbantur in nervo, gressus tamen operum in virtutibus habebant consummatos. Pulchre autem carminis hujus prophetici finis principio respondet. Qui enim, auditis et consideratis Domini in carne apparentis operibus, fideliter timet ac pavescit, fit ut, contemptis eis quæ in hac vita instar pelagi fluctuantis vario statu feruntur, in ipso solum gloriatur et gaudeat cujus gaudiis perpetuo valet perfrui; ab ipso adjuvetur, ut mundi præsentis nec frangatur adversis nec enervetur illecebris; ipsius gratiæ laudes et in præsentem canat, ut vincere mereatur, et in futuro quia vice-rit canere nunquam desistat. Fit etiam ut talis anima mundum in claritate Domini vincat, eadem videlicet claritate ejus, et in tempore certaminum sæpius ad memoriam reducta, et in tempore præmiorum perpetuo conspecta, juxta quod ipse promissit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8)*. Notandum autem, exposita oratione, sive cantico, Habacuc, quia nomen quoque ejus, quod interpretatur *amplexans*, sensui ejusdem orationis congruit. Patet enim quia interno amore cordis amplexabatur Dominum, eique adhærebat, qui in illo se solum gloriari et gaudere testatur. Utinam autem e fiat, dilectissima soror et virgo Christi, ut etiam nos ipsum diligentes tali nomine digni efficiamur. Si enim eum toto corde, tota anima, tota virtute amplecti satagimus, dignabitur et ipse nos ulnis suæ dilectionis amplecti, memor sui promissi quo ait: *Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv, 21)*; sicque inter illius sponsæ merebimur membra numerari, quæ suo conditori, sponso videlicet cœlesti solet lætabunda cantare: *Læva ejus sub capite meo, et dextra illius amplexabitur me. Amen (Cant. ii, 6)*.

^a Al., Domine.

^b Al., pro nihili.

^c Al., deest fiat.

Explicit in canticum Habacuc prophetæ ad sororem Christi virginem.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

BEDÆ OPERA EXEGETICA.

<i>Præfatio in Hexaemeron.</i>	9
HEXAEMERON. — LIBER PRIMUS.	13
LIBER SECUNDUS.	63
LIBER TERTIUS.	115
LIBER QUARTUS.	155
COMMENTARIUM IN PENTATEUCHUM.	183
Expositio in Genesim.	<i>Ibid.</i>
Expositio in Exodusum.	285
Explanatio in Leviticum.	351
Explanatio in librum Numerorum.	357
Explanatio in Deuteronomium.	379
DE TABERNACULO ET VESTIBUS SACRIS LIBER PRIMUS.	393
CAPUT PRIMUM. — Moyses in montem Dei cum Josue	

ascendens, Aaron et Hur regimen populi relinquit. <i>Ibid.</i>	
CAP. II. — Moyses septimo die ad altiora montis vocatus, quadragesima diebus ac noctibus sibi cum Domino moratur.	398
CAP. III. — Filii Israel primitias Domino offerre et sanctuarium facere jubentur.	399
CAP. IV. — Descriptio arce.	401
CAP. V. — Propitiatorii et Cherubin descriptio.	404
CAP. VI. — Mensæ descriptio.	407
CAP. VII. — Vasorum mensæ et panum propositionis descriptio.	411
CAP. VIII. — Candelabrum.	414
CAP. IX. — Lucernæ candelabri et emunctoris.	419
LIBER SECUNDUS.	425
CAPUT PRIMUM. — Tabernaculi et templi descriptio. <i>Ibid.</i>	